

A NYELVTUDOMÁNY ÉS A MAGYAR ŐSTÖRTÉNET (II/11.)

Deák István (Budapest):

Dunától az Indusig

1. Meghívó

József Attila: A Dunánál (részlet)

Én úgy vagyok, hogy már száz ezer éve
nézem, amit meglátok hirtelen.
Egy pillanat s kész az idő egésze,
mit száz ezer ős szemlélget velem.
...
Verset irunk - ők fogják ceruzámat
s én érzem őket és emlékezem.

Én úgy vagy ok , hogy már száz ezer éve né zem , amit meglát ok hirtelen. Egy pillanat s kész az idő egésze , mit száz ezer ős szemlélget vel em .	úgy vagy , hogy már száz ezer éve néz , am meglát hirtelen. pillanat s az idő , mi száz ezer ős szemlélget vel .
... Verset irunk - ők fogják ceruzámat s én érzem őket és emléke zem Vers ir - fog ceruz s érz és emlékez .

Olyan a jobb oldali vers-torzó, mint egy dísztelen, levelét lepergetett karácsonyfa. Mint egy csontváz, hús és vér nélkül.

Több meghatározás van arra, hogy mit jelent a 'nyelvtan' fogalom. Számomra a legegyszerűbb így hangzik: szabályrendszer, mely által a szótöveket értelmes, élő szöveggé kapcsolhatjuk össze. A nyelvten által lesz a nyelv élő, leveles fa, csillogó díszekkel is ékes, bensőséges, családi kincs. Átala elevenedik meg a váz. A nyelvten által válnak érthetővé a költő sorai, aki ott ül a folyam partján, elmélkedik és szemlélődik.

Megtehetjük mi is ezt. Mi, akik beszéljük őseink nyelvét, de csak ritkán gondolkodunk róla. Meghívom a Tisztelt Olvasót egy nyelvteni felfedező útra. A fenti sorokat példának választva bemutatom anyanyelvtenünk legfőbb sajátosságát. Ezután szemlélődni is fogok – de immár a térkép fölött. Ha követnek az úton, új rokonokat találunk majd. Mégpedig nagyon sokat.

Alapvető nyelvteni jelenségeket fogok vizsgálni, főként névmásokat. Amellett fogok érvelni, hogy a finnféle nyelvek a korai magyar nyelvtenb peremén fejlődtek, majd onnan váltak

le Kr. e 7000 körül – a Kárpát-medence peremén. Egyre északabbra, északkeletre szorultak, ahol a nyelvcsoport beszélőinek zöme (észt, finn) megőrizte az ősi, 'befagyott' peremnyelv-változatot. A magyar ellenben hatalmas mértékben tovább fejlődött, nyelvtani rendszere egységessé vált. E fejlődés földrajzi helyét a két hajlító nyelvcsoport (sémi-hámi, indoeurópai) közöttinek tartom, mivel mindkét nyelvcsoport olyan névmás rendszert vett át **töredékesen**, ami a magyar nyelvben **egységes** egész – és a nyelvtani rendszert áthatja. A „finnugorok vagyunk” állítást ezért félrevezetőnek tartom és kerülöm.

2. A legfőbb sajátosság

2.2. Kiírás

A 2. pontban a pirossal szedett egységeket vizsgálom meg. Kiírom ezeket. A kezdő 'Én' szót ugyan úgy kis betűvel írom, mint az összes többi. Ha egy elem újra megjelenik, a már leírt mellé írom. Három helyre pontot teszek (ő.k, un.k, já.k – rövidesen kiderül, miért). Így – a pontozott dupla elemekkel együtt – összesen 15 elemet emelek ki:

én, én
em, em, em, em
e
un.k
ő.k, ő.k

2.2. Ismétlések

Az ismétlések száma nagy. Ez azt mutatja, hogy anyanyelvtanunk legfőbb jellegzetességét tanulmányozzuk. Szűrjük ki az ismétléseket. Az így megmaradt elemek tehát:

én (← én)
em (← em, em, em)
e
un.k
ő.k (← ő.k)

2.3. Hasonlóságok

Az azonosságok után felfigyelhetünk a hasonlóságokra is. Az 'em' hasontársa az 'ám'. Az 'em'-et a költő először a 'nézem' szóban írta le. Az 'ám' csak a 'ceruzámat' szóban szerepel. Képezzünk velük mondatot. Mit vagy kit jelent a 'Néz.*em* a ceruz.*ám*.at' mondatban a két egység? Az alanyt jelenti, aki itt az egyes szám első személyű beszélő, tehát az 'én'. Ezzel nem csak 'em' és 'ám' kerül egymás mellé, hanem mindkettő besorol az 'én'-hez. Tehát:

én: em, ám

e

un.k

2.4. Azonosságok

Az 'én', 'em' és 'ám' egységek 'én'-t jelentenek. Alakjuk kissé különbözik, de jelentésük azonos. Olyan ez, mint amikor az ember különböző ruhát ölt. Az „én” gondolatnak lehet 'em' és 'ám' ruhája is. A gondolat egy, pedig az egységek magán- és mássalhangzóikban is különböznek. Nézzük meg ezek okát külön-külön.

Tizennégy írásban jelölt magánhangzónk van. Ezek lehetnek magas vagy mély hangrendűek. A magas hangokat a szájüreg elülső részében, kicsi üreggel képezzük. A mély hangokat hátul, nagy üreggel. Olyan ez, mint a hegedű és a nagybögő hangrekesze. A hegedű hangrekesze kisebb, hangja magasabb. Magas és mély magánhangzóink megtanulásukban segít egy „tenisz-ütő áruló” sportszerbolt. A 'teniszütő' szóban az összes magas, az 'áruló' szóban pedig az összes mély szerepel, ha ékezetes társaikat is ide értjük. A magasak tehát (8): e, é, i, í, ü, ú, ó, ö; és a mélyek (6): a, á, u, ú, o, ó. Szavaink többsége tisztán magas vagy mély hangrendű. Amikor egy szótóhoz toldalékot illesztünk, akkor annak magánhangzóját a szótó hangrendjéhez illeszkedik. Pl. néz.em, vel.em, érz.em, emlékez.em. A vegyes hangrendű szónak általában mély hangrendű a toldaléka, pl. ceruz.ám.

A toldalék – magánhangzója által – voltaképp „az alkalomhoz illően” öltözködik. Megszemélyesítve: a kialakulóban lévő toldalék egy szempillantás alatt körülnéz, megfigyeli magánhangzó társait – hogy „ki mibe jött” – és eszerint ölt maga is ruhát.

Ez a rendszer a magánhangzó illeszkedés, más néven magánhangzó harmónia. Így a szavak képzése igen gazdaságos, mert keveset kell mozgatni a nyelvet. Miért fontos e harmónia ismerete? Mert e nélkül nem tudatosul a beszélőben az, hogy *ugyan azokat* a személyes névmásokat mondja. Most pedig térjünk rá a mássalhangzókra.

Az 'n' és 'm' testvérhang. Mindkettőt úgy képezzük, hogy bezárjuk a szájnyílásunkat, így a levegő az orrnyílásunkon át talál kiutat. Ezért nevezik ezeket orrhangnak. Jelentést megkülönböztető szerepük a fenti esetekben egyáltalán nincs.

A fentiek értelmében az 'én', 'em' és 'ám': egy. A megmaradt egységek:

én (← em, ám)

e

un.k

2.5. A 'k' szerepének felismerése

Közismert, hogy a 'k' a többes szám jele. A 'k' három helyen szerepel, és pont ebben a minőségben. Bontsuk fel a pontozott részeket.

Az 'un.k' hasadásakor 'un' és egy 'k' keletkezik. Az 'un' besorol az 'én'-hez.

Az 'ő.k' hasadásakor 'ő' és egy 'k' keletkezik.

A 'já.k' hasadásakor 'já' és egy 'k' keletkezik. A 'já' besorol az 'ő'-höz (fog.ja 1/3. személy, fog.já.k 2/3. személy).

Az egységekből így lesz:

én (← un)
e
ő (← iá)

2.6. Ő az idő

Olvassuk el most újra a versrészlet harmadik sorát: "Egy pillanat s kész az *idő* egésze". Az én egész.em, a te egész.ed, az ő egész.e. Az ő az idő. A birtokjellé váló 'ő' tehát csak a harmónia végett öltözik 'e' ruhába.

Tizenhat egységgel kezdtük – végül három maradt:

én
ő (← e)

12 esetben két személyes névmást, 4 esetben pedig a többes szám jelét rakosgattuk egymás mellé, nyelvérzékünk által vezetve – de józan ésszel visszafejthetően.

Az ősről írt sorok azt mutatják, hogy magyar nyelvünk legjellemzőbb sajátja a **személyes névmások gyakori és következetes használata**.

3. A sajátosság jelentősége

3.1. Táblázat

Foglaljuk táblázatba a személyes névmásokat, felhasználásuk szerint.

személyes névmás	én	ő, ő.k.et
ragozott személyes névmás	vel. em	
birtokos személyjel	ceruz. ám.at	egész. e
igei személyrag	néz. em , ír. un.k , érz. em , emlékez. em	fog. já.k

3.2. Kiterjesztés

A fenti táblázatot olvasva az én és ő között hiányérzetünk támad. Ezért írjuk be a táblázatunkba a 'te' személyes névmást is.

Másodjára: amikor azt mondom, eny.ém, akkor az valójában én.én. Az én személyes névmást todalékoljuk az én birtokjellel. Ami az enyém, az voltaképp az én x én = én². A ti.ed pedig te.te, és így tovább. A 'd' és 't' testvérhang, mert úgynevezett foghang mind a kettő, melyek zöngés-zöngétlen párt alkotnak. Így különült el pl. az itt/ide, ott/oda.

Harmadjára: a magyar nyelvben a jelentés lényegét „a massahangzak hardazzak (a más-salhangzók hordozzák)”. Kicsit furcsa, de azért érthető. A lényeg kiemelése végett a továbbiakban nagybetűvel írom őket.

Negyedikként: bővítsük a táblázatot.

Személyes névmás	Én		Te		ő	
	szótő	N/M	szótő	D/T	szótő	toldalék
ragozott személyes névmás	vel	eM	vel	eD	vel	e
birtokos névmás	eNy	éM	Ti	eD	ö	vé
birtokos személyjel	ceruz	áM	ceruz	áD	ceruz	ája
igei személyrag (tárgyas)	néz	eM	néz	eD	néz	i

Személyes névmás	Mi		Ti: te + k		ők: ő + k	
	szótő	N/M + k	szótő	D/T + k	szótő	_ + k
ragozott személyes névmás	vel	üN.k	vel	eT.ek	vel	ü.k
birtokos névmás	Mi	eN.k	Ti	eT.ek	övé	k
birtokos személyjel	ceruz	án.k	ceruz	áT.ok	ceruz	á.ik
igei személyrag (tárgyas)	néz	üN.k	néz	Te.k	néz	i.k

3.3. Ragok ragja

Személyes névmásainkkal könnyedén ragozunk ragot. Ez azt mutatja, hogy nyelvünk nem hajlandó teljesen belesimulni a mesterséges kategóriákba, miszerint a szótövet tooldalékoljuk. Példák:

Rag	ragos rag		névmás kifejtése		jelentés	
ért	ért	eD	ért	Te	Te	ért
hoz/hez/höz	hozz	áD	hoz	Te	Te	hez
nak/nek	nek	eD	nek	Te	Te	nek
nál/nél	nál	aD	nál	Te	Te	nél
ra/re	rá	D	rá	Te	Te	re
ról/ról	ról	aD	ról	Te	Te	ról
tól/től	től	eD	től	Te	Te	től
val/vel	vel	eD	vel	Te	Te	vel

4. Szemlélődés a térkép felett

4.1. Ujjbegynyi foltok

A fentiekben személyes névmásaink és a 'k' többes szám jel jelentőségét tekintettük át. Most azt keresem meg, hogy található-e nyelvi rokonaink ebben a tekintetben. Elsőnek a 'k' többes szám jel kerül sorra. Ritka, mint a fehér holló.

A **török** többes szám jel a 'lar/ler'.¹ A keresett 'k' jelentése a török nyelvekben a kettő, valamint az iK.er jelentésű szavakban tűnik fel. Az 'iKi' ugyanúgy '2'-t jelentett az ótörökben, mint jelent a mai törökben. Az 'iKer' szavunk a bolgár-török eredetű csuvas nyelvben 'jeGer', a mai törökországi törökben pedig 'iKiz'.

A **finn** esetében a „többes számot vagy a t, vagy az i végződés jelzi, tehát nem egységes a jelölési mód, mint a magyarban”.² A keresett 'k' jelentése a kettő szóban tűnik fel, pl. finn 'Kaksi', észt: 'Kaks'. A lapp, obi ugor és szamojéd nyelvekben pedig a kettős szám jele.³

¹ TörA p. 32.

² NYEST 2010.03.18.

³ Mök pp. 18-38.

A 'k' többes szám jel feltűnik egyes örmény nyelvjárásokban.⁴ Igazi társa azonban csak a **baszk** nyelvben jelenik meg, mely következetesen 'k'-val jelöli a többes számot. Ez a két nyelvterület ujjbegynyi folt a mai Európa nyelvtérképén – de nyelvünk utóragozó volta és számos más jellegzetesség összeköt bennünket. Ilyen pl. 'HáR.om' szavunk, melyet tévesen neveznek „finnugor korinak”.⁵ Baszk nyelven három = HiR.u;⁶ finnül KoL.me, komi nyelven KuJ.im. Az udmurt és mari szó már a nagyon megváltozott kwin és kem. Ide illik még az észak-afrikai berber, ahol a szó KeR.ad.⁷

4.2. Szaharától a Szajánig

Minden szó elterjedéséről egyedi elterjedési térkép rajzolható, így ez személyes névmásainkra is áll. A földrajzi lehatároláskor most azokat a nyelveket tekintem rokonnak, amelyeknél az 'én', 'te', 'ő' névmások közül legalább kettő rokonsága bizonyítható. Ilyen módon keleti határ valahol a Szaján hegység térségében van (a török, mongol, esetleg mandzsu nyelvek sávjában), majd pedig a tibeti és dravida nyelvek adják a peremét. A déli határ a Szahara déli pereme.

4.3. Az adatgyűjtés módja

De hogyan szerezhetők meg a szó adatok? A papírszótárak megvásárolhatók, kikölcsönözhetők. A legolcsóbb és leggyorsabb információ forrás azonban az internet. A „Free Personal Pronoun System database” személyes névmásokat tárol, a „List of numbers in various languages – Wikipedia” pedig számokat (ez utóbbiakat később említtem majd). A wikiszótárban csoportosítva (én, te, ő) is megtalálhatók az egyes nyelvek személyes névmásai. Ezek mellett az interneten számos ingyenes szótár található (Glosbe, Goethe). A legtöbb esetben pedig egyszerűen elegendő annyit beírni a Google keresőbe, hogy pl. 'magyar–urdu szótár', és néhány másodperc alatt megvan a keresett szó.

A többféle adat összevetése után világos, hogy *az eltérések minimálisak*. Igen ritkán előfordul, hogy a keresett szónak két, egyenértékű változata van, pl. az 'egy' svédül lehet 'en', vagy 'ett'. Ilyen esetekben azt a változatot hozom, amely a nyelvláncba jobban beleillik, mivel a kakukktojás párt más eredetűnek vélem. Az egyes szám harmadik személyű alakoknak a hajlító nyelvekben általában hím-, nő- és semleges nemű változata van. Ebben az esetben egységesen a hímnemű változattal dolgoztam.

4.4. „Feheruurau rea meneh”

Vannak olyan, gyakori szó változatok, amelyeknél nagy biztonsággal felismerhető a kiindulási pont.

Azt látjuk majd, hogy a magánhangzók általában eléggé szabadon cserélődnek. Néha azonban a mássalhangzók is. Példa erre az 1054-ben kelt tihanyi alapítólevél „Feheruurau rea meneh” szókapcsolata és annak mai nyelven való hangázása: „Fehérvárra menő”. Az „uaru” 'u' hangja 'v'-vé fejlődött. A „meneh” szó hehezete eltűnt. Ezt a két változást nem tekintem számottevő eltérésnek az alábbi táblázatokban. Úgy vélem tehát, hogy a magyar 'ő' személyes névmás egykori magánhangzója elé a héber hehezetet illesztett, mely az arabban 'w'-vel is bővült. Hasonló okból nem tekintem számottevő eltérésnek a mássalhangzók megkettőzését.

⁴ Nyelv p.1144.

⁵ Esz p. 289.

⁶ Nyelv p. 162.

⁷ Uo.

4.5. Személyes névmás táblázatok

Közeli rokonok (1) a személyes névmások alapján.

száma	1.	2.	3.	4.	5.
nyelv	Kelta	Akkád	Arab	Héber	Magyar
éN	Mé	aNa ku	aNa	aNi	éN
Te	Tu	aTta	n Ta	aTa	Te
ő	sé	su	huwa	← hu	← ő
Eltérés	1	2	1	0	0
város	Dublin	Bagdad	Kairó	Jeruzsálem	Budapest

Közeli rokonok (2) a személyes névmások alapján: Duna-Indus tengely.

száma	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
nyelv	Magyar	Albán	Luvi +	Kurd	Perzsa	Urdu	Hindi	Maráthi
éN	éN	uNö	aMu	Min	Men	Mein	Mai	Mi
Te	Te	Ti	Tu	Tu	Tu	Tum	Tu	Tu
ő	ő	ai	apa	ew	u	woh	vah	to
Eltérés	0	0	1	1	1	2	0	1
város	Budapest	Tirana	Ankara	Hamadan	Teherán	Iszlámábád	Delhi	Mumbai

Távoli rokonok / nem rokonok a személyes névmások alapján.

száma	12.	13.	14.	15.	16.	17.
nyelv	(Maráthi)	Észt	Kazah	Finn	Török	Csuvas
éN	Mi	Ma	Men	Mina	beN	epe
Te	Tu	sa	sen	sina	sen	esze
ő	to	ta	ol	hán	o	val
város	Mumbai	Tallin	Akmolinszk	Helsinki	Ankara	Csebokszi
Eltérés	1	2	3	4	3	3

4.6. Röghöz kötés

A táblázat 'város' sora lehetővé teszi azt, hogy térkép segítségével tekintsük át a szavak földrajzi elterjedését.

1. Kelta: Európa nyugati peremének nyelvei, példaként itt a legerősebb kelta nyelv, az ír szerepel. További kelta nyelv a walesi, cornish és a breton. A walesiekről írta Arany János a Walesi bárdok balladáját. A cornish nyelvet a Cornwall-félszigeten beszélték, kihalt – újra-élesztésével úgy tűnik, sikerrel próbálkoznak. A bretont Franciaország északkeleti félszigetén, Bratagneban beszélik.

2. Akkád: a sumerek bukása után Mezopotámia nyelve lett, majd továbbfejlődött az arab felé.

3. Arab: a Szaharától a Zagrosz-hegységig több mint **300 millió** ember anyanyelve.

4. Héber – pontosabban mai változata, az ivrit: a mai Izrael hivatalos nyelve.

5. Magyar: Magyarország hivatalos nyelve, melyet 12 millió ember beszél. A Kárpát-medence legtöbb beszélővel bíró nyelve. A magyar-finn ('finnugor') nyelvcsalád nyelveit beszélők 60 %-nak nyelve.

6. Albán: a Balkán-félsziget legősibb nyelve a göröggel együtt (vagy azt megelőzve).⁸
7. Luvi: az ókori Kisázsia egyik legjobban ismert nyelve, mely Kr. e. 1 000 körül kihalt. Szerepeltetése azért elengedhetetlen, mert helyén ma már zömmel (oguz) törökül beszélnek.
8. Kurd: az Örmény-félföld térségében beszéli több mint **30 millió** ember. Államuk nincs, de zászlajuk igen. Olyan, mint a mienk, Nappal a közepén. Ezzel kezdődik a kurd-iráni-tadzsik "zászló-övezet". Egykori központjukat Hamadán térségében sejtik (a mai Iránban, Teherán és Bagdad között).
9. Perzsa: Irán hivatalos nyelve. Irán fővárosa Teherán. Az ország lakosok felének, mintegy **40 millió** embernek anyanyelve.
10. Urdu: Pakisztán hivatalos nyelve, de csak a lakosság 10 %-a beszéli, mintegy **20 millió** ember.
11. Hindi: India legfőbb nyelveként **400 millió** ember anyanyelve.
12. Maráthi: Indiai nyelv, Mumbai (Bombay) városától délre. **75 millióan** beszélnek.
13. Észti: Észtország hivatalos nyelve. 1,1 millióan beszélnek.
14. Kazah: Kazahsztán hivatalos nyelve. Mintegy 11 millióan beszélnek.⁹
15. Török: a mai Törökország hivatalos nyelve. Mintegy 60 millió ember anyanyelve.
16. Finn: Finnország hivatalos nyelve, melyet 5 millió ember beszél – a finnféle nyelvet beszélők fele.
17. Csuvas: A bolgár török nyelvek egyetlen fennmaradt tagja, volgai bolgár nyelv, 1.3 millió beszélővel. A legkorábbi, ismert európai török nyelv. Csuvasföld Oroszországban található. Moszkva és az Urál hegység között félúton, a Volga partján, Kazany és Nyizsnyij Novgorod között.

4.7. *Dunától az Indusig*

A magyar személyes névmások szabályosan megfelelnek a héber, albán és hindi személyes névmásoknak. Igen hasonlóak a közel-keleti, egykori luvihoz, valamint a mai arabhoz, kurdhoz és perzsához. Ezek a nyelvek egy nyolc szemű *lánuban* sorakoznak a Duna és Indus között. A táblázatban ezért szedtem dőlt betűvel őket.

Volt egy időszak, amikor a magyar nyelv személyes névmásai rögzültek. Ezután rájuk épült egy megdöbbentően egységes, szilárd, meghatározó nyelvtani rend, melyet József Attila sorai-val mutattam be. Ebből a fejlődésből a finnféle nyelvek jórészt kimaradtak. A magyar nyelvvel való kapcsolatuk azonban nem szakadt meg teljesen – véleményem szerint a szkíták és hunok közelsége miatt.

4.8. *Északi barátok*

Érdekes felfigyelní arra, hogy személyes névmások tekintetében a finn még a törökhöz is jobban hasonlít, mint a magyarhoz. Mikor szakadt meg a magyar zöm és a finnfélék kapcsolata? Véleményem szerint Kr. e. 7 000 körül, amikor eltűnnek a Kárpát-medence alföldjeiről a suhogó fenyvesek és vándorolnak északra az utolsó rénszarvasok (ez az úgynevezett fenyő-nyír kor vége). Akik követik őket, viszik a messzi és fagyos északkelet felé azt a közös, mintegy 250 szóból álló ősi szókinccset,¹⁰ ami bennünket a finnféle népekkel nyelvileg leginkább összeköt. A régészet tanúsága szerint attól kezdve, hogy az első égetett edényművesség feltűnik a finnféle népek körében (fésűs-gödörkés edények), mai, de egyre zsugorodó településterületükön élnek. *"Vicceskedve szokták is mondani, hogy a finn jégszekrényben jól megőrződött a finnugor alapnyelv."*¹¹

⁸ Bal p. 12.

⁹ Nyelv p. 693.

¹⁰ Wiik p. 340.

¹¹ NYEST 2010.10.05.

4.9. Egyedül

Személyes névmásaink rokonsági köre a Szaharától a Szajánig terjed. A térség nyelvei jól ismertek. Megvizsgálhatók birtokos névmásaik, birtokjeleik és az igei személyragok. Megvizsgálható, hogy az adott nyelv miként ragozza az egyes szófajokat. Egy sincs közöttük, amely egyszerűen, személyes névmással mondaná: isz.oM, aszta.oM, piros.oM, eny.éM, eng.eM, első.M, benn.eM, mögött.eM, elé.M.

Nincs még egy olyan nyelv, amelyben ezek a személyes névmások magyar nyelvhez hasonló, következetes rendszert alkotnának!

5. Számadás

5.1. Én-te, one-two

A személyes névmásokat számokkal is jelölhetjük. Az egyes szám első személy az 'én', a második a 'te'. Tegeződve úgy is mondhatjuk, hogy én vagyok az egy, és te vagy a kettő. A táblázatokból úgy tűnik, hogy így is mondták, de mindenki egy kicsit máshogy.

A magyar szavak azonban olyan rendező elvet adnak, hogy e nyelvi alapszavak az Indiai- és az Atlanti-óceán között, **nyelvcsaládok szerint, katonás sorba állnak.**

5.2. A táblázat használata

A táblázat jobb oldalán a magyar szóalak (ruha) szerepel. A táblázat felett pedig a mindig azonos jelentés színek. A 2. táblázatban, ír nyelven például a 'Mé' szó 'Én1-t jelent (ezért piros), az 'éN'-hez hasonló 'aoN' pedig '1'-et; a 'Tu' szó jelentése 'Te', a 'Dó'-é pedig '2'.

Mindegyik táblázat ezen elv szerint rendezi el a szavakat.

Amennyiben a szó nem az itteni táblázatoknál általános rendet követi, zárójelbe teszem. Ilyen pl. a 8. táblázat (dis) szava, mely sumer nyelven kettőt jelentett.

5.3. 'Én', 'Te', '1', '2' táblázatok

A táblázatok mintegy félszáz nyelvben mutatják be az azonos logikára épülő jel-jelentés (1) párhuzamokat → balti, albán, kelta, sémi, indoiráni:

Idegen	Magyar
A, A'	A
B, B'	B

(2) kereszteket → germán, latin, görög:

Idegen	Magyar
C	A
B, B'	B
A	C

1. táblázat. Jelentés színek: **Én Te 1 2**

Balti, albán (3)	Litván		Lett		Albán		Magyar
M – N	(as)	vieNas	(es)	vieNs	uNe	Nje	éN
T – D / J	Tú	Dú	Tu	Divi	Ju	Dy	Te

2. táblázat. Jelentés színek: **Én Te 1 2**

Kelta (4)	Ír		Walesi		Cornish		Breton		Magyar
M – N	Mé	aoN	Mi	uN	Mi	uN	Me	uNam	éN
T – D / Ch	Tu	Dó	Ti	Dau	Che	Dew	C'hwi	Daou	Te

3. táblázat. Jelentés színekód: **Én Te 1 2**

Germán – északi (4)	Izlandi	Dán	Norvég	Svéd	Magyar
N – M	eiNn	eN	éN	eN	Én
T – D	Tou Tveiv	Du To	Du To	Du Tva	Te
G – K – C	éG	jeG	jeG	jaG	Egy

4. táblázat. Jelentés színekód: **Én Te 1 2**

Germán – egyéb (4)	Óangol	Angol	Alsó szász	Német	Krími gót	Magyar
N – M	aN	oNe	eiNs	eiNs	eNe	Én
T – D	Thou Two	You Two	Du Te	Du Zwei	Tzo Tua	Te
G – K – C / I	iC	I	iK	iCh	iK	Egy

5. táblázat. Jelentés színekód: **Én Te 1 2**

Latin (6)	Portugál	Spanyol	Francia	Olasz	Latin	Román	Magyar
N – M	uM	uNo	uN	uNo	uNus	uNo	Én
T – D	Tu Dois	Tu Dos	Tu Deux	Tu Due	Tu Duo	Te Doi	Te
G – J / i, e	eu	Jo	Je	io	eGo	eu	eGy

6. táblázat. Jelentés színekód: **Én Te 1 2**

Görög és sémi (4)	Görög	Geez	Marokkói	Egyiptomi	Ivrit	Magyar
N	éNasz	aNa	aNa	aNa	aNi	éN
D – T	Dhío	anTa (kele/tu)	nTa Tnajn	enTe aeTnin	aTa	Te
G – D	eGó	eheDu	wáheD	wahed	echaD	eGy

7. táblázat. Jelentés színekód: **Én Te 1 2**

Indoiráni (6)	Kurd	Perzsa	Tadzsik	Jagnóbi	Urdu	Hindi	Maráthi	Magyar
N – M	Min	Men	Man	Man	Mein	Mai	Mi	éN
T – D	Tu Du	Tu Do	Tu Do	Tu Du	Tum Do	Tu Do	Tu Don	Te
K – G	yeK	jeK	jaK	yaG	iK	eK	eK	eGy

8. táblázat.¹² Jelentés színekód: **Én Te 1 2**

Finn rokon (7)	Magyar	Sumer +	Észt	Inkeri ¹³	Grúz	Finn	Kazah, kirgiz
M – N	Én	Me	Ma	Mia	Me	Mina	Men
T – D	Te	Zé	Sa	Sia	SheN	SiNa	SeN
K – G	eGy	(dis)	üKs	üKs	(erti)	yKsi	(bir)
K – G	KeT tő	(min)	Kaks	Kaks	(ori)	Kaksi	eKi

9. táblázat.¹⁴ Jelentés színekód: **Én Te 1 2**

Finnféle (5)	Moksa	Mari	Komi	Lapp	Szelkup	Manysi ¹⁵	Magyar
M – N	Mon	Men	Me	Mon	Man	aM	Én
T – D	Ton	Ten	Te	Don	Tan	nang	Te
K – G	fKa	iK	öTi	oKta	oKkyr	aKwa	eGy
K – G	KafT ő	Kok	Kik	GuokTe	SiTte	KiTig	KeT tő

¹² ESZ p. 404. Nyelv p. 980.¹³ Nyelv p. 594.¹⁴ ESZ p. 404. Nyelv p. 980.¹⁵ https://hu.wikipedia.org/wiki/Manysi_nyelvtan, https://hu.wikipedia.org/wiki/Nemzetközi_fonetikai_ábécé.

10. táblázat. Jelentés színekód: **Én Te 1 2**

Szláv (7)	Bolgár	Szlovén	Lengyel	Cseh - Szlovák	Ukrán	Orosz	Szerb - Horvát	Magyar
-	(az)	(jaz)	(ja)	(ja)	(ja)	(ja)	(ja)	éN
T – D	Ti Dve	Ti Dva	Ty Dwa	Ty Dva	Ti Dva	Ty Dva	Ti Dva	Te
G – D	eDno	eDen	jeDen	jeDen	oDin	oDin	jeDan	eGy

11. táblázat. Jelentés színekód: **Én Te 1 2**

Altáji (3)	Mongol	Török	Csuvas	Magyar
N – M	(bi)	(ben)	(epe)	éN
-	(csi)	(sen)	(esze)	Te
-	(nigen)	(bir)	(per)	eGy
K	(khoyor)	iKi	iK	KeT tő

5.4. A táblázatok értelmezése

A 8. táblázatban a finn, észt, kazah, kirgiz, sumer és grúz 1/1-2. személyes névmások a Finn-öböl, Aral-tó és Perzsa-Arab-öböl térségében mutatnak eddig nem elemzett egyezéseket. Az említett nyelvek közül a sumer és grúz úgynevezett polyszintetikus ragozó nyelv. Az ilyen nyelvekben a ragok helye még nem rögzült a szó végén, mint a baszk, magyar, finnféle és török nyelvekben. Tehet ragot a szó elé, mögé, sőt a szóba is. Ezért ezeket a névmásokat ősbibnek tartom, mint a magyart – mely véleményem szerint, ezen térségen **belül** fejlődött ki. Terjedése során pedig a peremek felé szorította a régebbi névmásrendszert.

A táblázatok igazolják azt az általánosan elfogadott állítást, hogy a magyar 'Én', 'Te', '1' szavakat nem lehet sem a szláv, sem az altáji nyelvekből levezetni.

6. Az 'egy' szó bokra

6.1. 'Én látok', 'te látsz'

Visszatérek József Attila soraihoz, és a zöld színnel jelölt ragok magyarázatával folytatom. Úgy vélem, hogy alanyi igeragozásunk 1/1-es és 1/2-es¹⁶ személyragjai a görög nyelvben fedik fel magukat, ahol személyes névmásként bukkannak elő.

Az alábbi táblázatban a g és k hangok felelnek meg egymásnak. Szájpadláshangok, zöngés-zöngétlen párok.

magyar	görög
meglát. oK	eGo = éN
meglát.Sz	eSzi = Te

Ugyanez a személyrag található meg a 'vagy.**oK**' szóban, melynek azonban további ragozása a létigékre általában jellemzően rendhagyó.

Úgy vélem, hogy ezen, alanyi ragozásunk ősbib, mint a tárgyias, mivel az „ikes ragozás a magyar nyelv története folyamán fokozatosan háttérbe szorult.”¹⁷

6.2. A Csendes-óceán partja

Figyelemre méltónak tartom, hogy ez az 'eGo-eSzi' névmásrendszer meghatározó az ausztronéz nyelvek forrásánál, Tajvan/Formosa szigetén.¹⁸ Mindezen nyelvek a sumer és grúz

¹⁶ Acz p. 73.

¹⁷ ESZ p. 329: 'ik' szócikk.

¹⁸ Austronesian personal pronouns: https://en.wikipedia.org/wiki/Austronesian_personal_pronouns.

nyelvekkel egyezően polyszintetikus ragozó nyelvek – ami megerősíti az 5.4. pontban említett ösiséget.

A közép-kaukázusi nyelvek számaikban őrzik az 'eGo-eSzi' rendszert. A névmás és szám-név közötti kapcsolatot az 'én', 'te', '1', '2' táblázatok bizonyítják.

Nyelv	Tajvani ausztronéz										Közép-kaukázus		Nyelv
	PrA.	Kav.	Basay	Bunun	Paiwan	Pazeh	Mr.	Sais.	Wa.	Ma.	Csecsen	Bác ¹⁹	
E/1	aKu	iKu	yaKu	aK	aKen	yoKo	Ku	yaKo	Ku	Cu	Cxaj	Cha	1
E/2	Su	iSu	iSu	Su	Suu	Soo	Su	So'o	Su	Su	Sij	Si	2

PrA.=Proto-ausztronéz; Kav.= Kavalan; Mr.=Maga rukai; Sais.=Saisiyat; Wa.=Wulai atalay; Ma.=Mayrinax atalay.

6.3. 'Egy – egész', 'egészül – készül'

Ebben a részben a vers 'egész' és 'kész' szavainak eredetével foglalkozom. A két szó jelentése közötti árnyalatnyi jelentésbeli és kicsiny hangtani különbség van. Azt gondolom, hogy a nyelvünk fejlődése során ez esetben specializáció ment végbe, és a változatok fokozatosan elkülönültek. Máig felismerhető közös eredetüket néhány mondattal mutatom be.

Az **egész** szám matematikailag úgy függ össze vitathatatlanul az 'egy'-gyel, hogy maradéktalanul osztható vele. Nincs tört része tehát. **Egészséges**, akinek teste és lelke **egységesen** az. A diák **készül** a felelésre, de kész csak akkor lesz ezzel, ha **egészen** tudja az anyagot. **Készül** – és egészül. Mikor felelni megy majd, kiderül: **egységesen** tudja-e azt, egész-e a tudása, avagy hija van imitt-amott. Ha görcsösen tanul, megesik, hogy ki.**kész**.ül, azaz **egész**.en ki van.

Vannak dolgok, amelyek úgy **készülnek**, hogy több egység kerül egymás mellé. Tegyük fel, hogy az ember számolgatja az ujjait. Kézen is, lábon is. Akkor lesz kész, ha megvan az **egész** – megvan mind a **hús**. Ebben az ősi rendszerben számoltak az inkák, maják, ajnuk (Japán-szigetek ősnépe), mundák (India dravidák előtti ősnépe); Európában pedig így számolnak a baszkok (Európa nyugati felének ősnépe) és albánok. Ezek a nyelvek ma visszaszorított helyzetben vannak. Ebből arra következtettek, hogy egykor a mainál jóval nagyobb területen használták a húszas számrendszert.

A görög nyelv 20-as számában szabályosan megfelelő szóalak tűnik fel (eíKoSzi, iKoZa). A baszk nyelv húszat jelentő szóalakja került át a latin nyelvekbe (/h/oGei → viGinti, viGismus, vinGts). Ugyanez a gyök jelentkezik az őstörökben (aminek első nyelvemléke Krisztus után 732-ből való – a mai Mongólia területéről). Az örmény, magyar és finnféle nyelvek húszat jelentő szóalakja szintén ebbe a sorba illik. Az örmény szónál ' _ ' jellel jelöltem a kiesett magánhangzó helyét.

A sumerek 60-as számrendszert használtak – ezért nekik a 60 (GeS) volt az egész.

A ket nyelvben – melyet régen jenyiszjei osztyáknak hívtak – az 1 és a 10 egyaránt egész (QuS.am, QuS).²⁰

Az 'egy'-ből levezethető szóbokor (HúSz, eGész./ség/, iGaz./ság/) a magyar nyelvben a legteljesebb.

Mindez táblázatosan:

Nyelv	Szó	Jelentés
ket	QuSam	1
ket	QuS	10
sumer	GeS	60
baszk	GuZtiak	eGéSz

¹⁹ Nyelv p. 769.

²⁰ Nyelv p. 716.

sumer	GiS	e GéSz ²¹
kurd	GiSt	e GéSz
osztét	iGaSz	e GéSz ²²
finn	oi Keia	i GaZ ²³
finn	oi Keus	i GaZ .ság ²⁴
finn	oi Kein	i GaZ .án ²⁵ e GéSz .en ²⁶
baszk	ho Gei	HúSz
baszk	'o Gei	HúSz – összetételekben
latin	vi Ginti	HúSz
latin	vi Gesimus	Huszadik
francia	vin Gts	HúSz – összetételekben
óztörök	ye Girmi	HúSz
oszmán török	yi Girmi	HúSz
örmény	K_Szan	HúSz
görög	eí KoSzi	HúSz
görög	i KoZaéder	HúSz oldalú test
magyar	HúSz	HúSz
udmurt	KiZ	HúSz ²⁷
komi	KiZ	HúSz ²⁸
manysi	KoS	HúSz ²⁹
hanti	KoS	HúSz ³⁰

7. Térjünk a tárgyra

1. Tárgyeset

Ebben a részben az 'ami.t', 'mi.t', 'vers.et', 'ceruzám.at', 'ök.et' szavak közös részének kapcsolatait vizsgálom. Ami pedig a 't' tárgyrag.

A finn nyelvben nincs külön tárgyeset. A tárgyat a szöveggörnyezetűl függően egyéb esetek (birtokos eset, alanyeset, részelő eset) ragjaival (pl. n, t, a) ragozzák.³¹

A török nyelvben csak a határozott tárgyat jelölik. Ennek jele yi/yü, yu.

A héber nyelvben viszont „az *et* szócskát a tárgyeset kifejezésére használjuk”.³²

2. Nyelvrokonok

'Uráli/finnugor' jellegzetességnek azt tekintem, ami kifejezetten jellemző azokra a nyelvekre, és nem jellemző más nyelvekre. Egy hasonlattal élek. Közismert, hogy a szitakötők az ízeltlábúak közé tartoznak – ám ennek a nagy csoportnak elenyészően kis részét alkotják csupán. Vannak ott rajtuk kívül lepkék, bogarak, stb. Helytelen volna egy ízelt lábakkal rendelkező fajt ízelt lába miatt szitakötőnek nevezni, mivel ettől az lehet lepke is, bogár is stb.

²¹ Nyelv p. 1269.

²² ESZ p. 166.

²³ Finn p. 482.

²⁴ Finn p. 484.

²⁵ Finn p. 483.

²⁶ Uo.

²⁷ ESZ p. 321.

²⁸ Uo.

²⁹ Uo.

³⁰ Uo.

³¹ Nyelv p. 100.

³² Nyelv p. 17.

Most, hogy a kijelölt részek áttekintésének végére értünk, megállapítható, hogy közöttük **egy sem** volt 'uráli/finnugor' jellegzetesség.

Ezek a jellegzetességek egyszerre mutatják a magyar nyelv **ősi, európai beágyazottságát**, másrészt pedig **a Dunától az Indusig vezetnek**.

Ténylegesen van azonban egy, e nyelvi jellegzetességek kialakulását megelőző időkből való szoros nyelvi kapcsolatunk a finnféle nyelvekkel. Befejezésül ennek a kapcsolatnak helyes megnevezésével zárom soraimat.

8. Rendezni végre közös dolgainkat

1. Finn tudós a magyarokról

A finn Kalevi Wiik professzor kiváló könyvet írt az európai nyelvek fejlődéséről. A szerzőnek gazdag régészeti ismeretei is vannak, és ennek segítségével a nyelvek nagy részére vonatkozóan koherens, térbeli és időbeli modellt alkotott. Művében természetesen részletesen elemzi az általa finnugornak nevezett nyelveket is.

A magyarok esetében azonban úgy vélem, hogy a szerző elbizonytalanodik. Megállapítja, hogy az általa finnugornak nevezett nyelvek beszélőinek 59 %-át adják.³³ Ezután a nyelvcsoporthoz szentelt 84 oldalból összesen 5 szót a magyarokról (6 %). Ez az öt oldal pedig úgy jön ki, hogy hosszan ecseteli az Uráltól való négyszáz éves vándorút hipotézisét – amelyről a közelmúltban derült ki, hogy egészében téves, mivel Árpád népe egy vagy legfeljebb néhány év alatt átlovagolt onnan ide. A fennmaradó részben leírja, hogy különleges nyelv, különleges szavakkal, és hogy vérént való (genetikai) atyafiságunk nincs, sem a finnekkel, sem az obi ugorokkal.

Ezen túl rólunk nincs sok mondanivalója – főként nem a nyelvünkről.

2. A bolt neve

Kutatások bizonyítják, hogy az igazsághoz vezető úton fontosak a helyesen megválasztott szavak. Azok a szavak, amelyek képesek a dolgok velejéig hatolni, vezetnek, segítenek. Az ügyefogyott, tudálékos, érthetetlen szavak pedig gátolnak. Hiedelmeket tartanak fenn. A diktatúrák nyelvhasználata bizonyítja, hogy a hamis szavak egyenesen gúzsba kötik a lelket, az igazságot elfedik, *félrevezetnek*.

Ezért érdemes a helyes szavakért küzdeni.

A papír-írószer bolt elnevezés helyes, mert a bolt felirataként bemutatja a vevő számára az igazságot. A bolt áruai között ez a két legfőbb csoport. Akad egy-két egyéb dolog még a boltban – árulnak például gémkapcsot, lufit és gyurmát. A finnugor elnevezés olyan, mintha a 'papír-írószer' boltot 'papír-gyurma' boltnak neveznénk. Ez azonban a bolt névből egyrészt számúzné az árucikkek döntő részét adó írószer szót, másrészt méltatlanul beemelne egy, üzletileg meg lehetőségen kis jelentőségű árucsoportot. Mivel ez *félrevezető* – nem tesz ilyet a boltos. A boltos abban érdekelt, hogy a kiírás jó legyen.

Ha pedig valaki 'meggyurmázza' a cégért, és a boltos erre rájön: sietve táblát cserél.

3. Finnugor?

A finnugor nyelvcsaládba tartozik-e a magyar?

A rokonság igaz – amennyiben más rokonságokat nem zár ki. A nyelvcsaládra ragasztott név azonban helytelen.

A 'finnugor' szóösszetételnek két része van. Nézzük elsőként a 'finn' szót. Ez számos, egymás számára gyakran érthetetlen nyelv összefoglaló neve. Ide tartozik a beszélők 40 %-a.

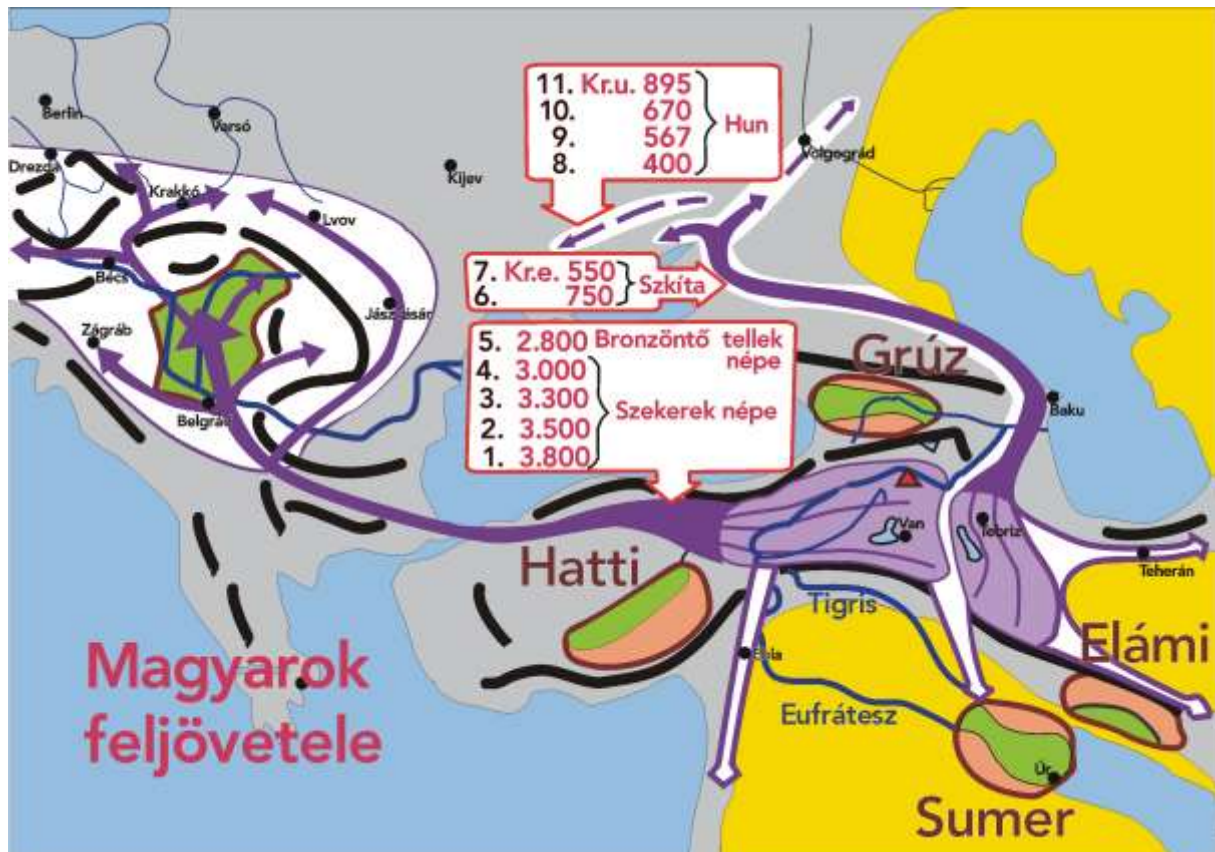
³³ Wiik p. 270.

A finnugor szóösszetétel másik tagja az 'ugor'. Ez alatt az obi-ugorokat és a magyarokat értik. Az obi ugor nyelvek beszélői sem mindig értik meg egymást. Beszélőik lélekszáma a magyarokénak *másfél ezrelékét* teszi ki. Ezen 'ugor' nevezet alá szorult be a beszélők 60 %-a, mely a nyelvcsalád legegységesebb nyelvét beszéli: a magyart.

Így került ki a rossz felirat, és lett a bolt neve 'írószér-gyurma' bolt.

4. Magyar-finn

Ilyen értelemben a 'finnugor' elnevezés az igazság leplezésére alkalmas. A 'finnugor' helyett a **magyar-finn nyelvcsalád** elnevezés felel meg a valóságnak.

Javaslat a tanulmányban érintett nyelvi összefüggések földrajzára.³⁴

Irodalomjegyzék

1. Idegen nyelvű papírszótárak

- Ang **Angol**-Magyar és Magyar-Angol diákszótár. Szerkesztette: Magay Tamás – Kiss László. Akadémiai Kiadó, 2004, 2006.
- Ar Marokkói **arab** kapd elő - Wahid Ben Alaya - Michael Quitout. 2005.
A magyar változat Pálovics Ede munkája. ASSIMIL Hungaria Kft, 1. kiadás, Bp,
- ArY Magyar-**Arab** szótár - Dr. Abbas Youssef. Második kiadás, 2.008.
- Cseh **Cseh** kapd elő - Martin Wortmann.
A magyar változat Bokros Krisztina és Kerekes Mónika munkája.
ASSIMIL Hungaria Kft, Bp, 2002.

³⁴ Értékelésére lásd a szerkesztői megjegyzést az itt következő tanulmány 36. lábjegetében.

- Finn **Finn**-magyar szótár - Papp István. Akadémiai Kiadó. ISBN 978 963 05 6498 4.
Első kiadás: 1.962. Változatlan lenyomat: 2007.
C Papp István örökösei, Akadémiai Kiadó, 1962.
- Fr **Francia**-Magyar kéziszótár. Főszerkesztő Pállfy Miklós. Szerkesztő: Farkas Ildikó.
Grimm Kiadó, Szeged. Hatodik, javított kiadás, 2.006.
Magyar-Francia kéziszótár. Főszerkesztő Jean Perrot. Grimm Kiadó, Szeged.
Harmadik, átdolgozott kiadás, 2003.
- Hor Dragoslav Jovanovic: Horvát kapd elő. 4. kiadás. A magyar változat Kovács Alenka és Krékity Tamás lektor munkája. Assimil Hungaria Kft, 2005.
- Lat **Latin**-magyar és Magyar-latin szótár - Tegye Imre. Akadémiai Kiadó, Bp. 2005.
- Litv **Litván**-Magyar szótár - Bojtár Endre. Lietuviu kalbos institutas, Vilnius, 2007.
ISBN 978-9955-704-35-5. C Bojtár Endre, 2007. C Lietuviu kalbos institutas, 2007.
MTA Irodalomtudományi Intézet.
- Ném **Német**-Magyar kéziszótár. Hessky Regina főszerkesztő.
Nemzeti Tankönyvkiadó - Grimm Kiadó. Második, javított kiadás, 2002.
Magyar-Német kéziszótár. Hessky Regina főszerkesztő.
Nemzeti Tankönyvkiadó - Grimm Kiadó. Második, javított kiadás, 2005.
- Norv **Norvég**-Magyar Magyar-Norvég zsebszótár. Keresztes László - Ove Lund.
Második kiadás. Norvég Magyar Egyesület, 2002. Alföldi Nyomda Rt., Debrecen.
- Ol KISSZÓTÁR, magyar-**olasz** olasz-magyar. Összeállította: Hargitai György.
Kossuth Kiadó, 2007.
- Or **Orosz**-Magyar szótár. Gáldi László. Ötödik kiadás. Akadémiai Kiadó, Bp, 1983.
- MOr Hadrovics László - Gáldi László: Magyar - Orosz Kéziszótár. Negyedik Kiadás.
Akadémiai Kiadó, Budapest 1978. ISBN 963 05 1532 6.
C Akadémiai Kiadó, Budapest, 1969.
- Rom **Román**-Magyar kéziszótár. Bakos Ferenc. Akadémiai Kiadó Rt, 2005.
- RoK Magyar-Román kisszótár. Bakos Ferenc - Borza Lucia. Akadémiai Kiadó, Bp, 2002.
- Svéd **Svéd**-Magyar szótár. Főszerkesztő: Lakó György. Szerkesztő: Fehér József.
Hatodik kiadás, Akadémiai Kiadó, Bp, 1992.
Magyar-Svéd szótár. Szerkesztette: Kiefer Ferenc. Munkatárs: Kiefer József.
Harmadik kiadás. Akadémiai Kiadó, Bp, 1992.
- Szlk **Szlovák** kapd elő - O'Niel V. Som. A magyar változat Bokros Krisztina munkája.
ASSIMIL Hungaria Kft, Bp, 2005. 2. kiadás.
- Tör **Török**-Magyar szótár - Csáki Éva. Második, javított, bővített kiadás.
Balassi Kiadó, Budapest. C Csáki Éva, 2001. ISBN 963 506 378 4.

MTör Csáki Éva: Magyar-Török szótár. Második, javított, bővített kiadás. Balassi Kiadó, Budapest. C Csáki Éva, 2001. ISBN 963 506 419 5.

TörA Doris Werner-Ulrich - Marcus Stein: Török kapd elő. ASSIMIL Hungaria Kft, Bp, 2002.

2. Egyebek

Acz **Ősgörög eredetünk és a kun-szkíta nyelv** - Dr. Aczél József.
Szerkesztette: Varga Csaba. Fríg Kiadó.
Az eredeti mű kiadása: Egyházmegyei Könyvnyomda, Veszprém, 1924.

Bal **Fehér foltok a Balkánon** - Schütz István.
Bevezetés az albanológiába és a balkanisztikába. Balassi Kiadó. Budapest. C Schütz István, 2.002. C DIMAP, 2002. ISBN 965 506 472 1

ESZ **Etimológiai szótár**, főszerkesztő Zaicz Gábor. Magyar szavak és toldalékok eredete. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 2.006.
A magyar nyelv kézikönyvei XII. Sorozatszerkesztő Kiss Gábor.
C Tinta Könyvkiadó. C Dolovay Dorottya, Jankovicsné Tálás Anikó, Kiss Gábor, Sipőcz Katalin, T. Somogyi Magda, Tamás Ildikó, Zaicz Gábor.
Első kiadás: 2006. ISSN 1589-4371. ISBN 963 7094 01 6.

MÓK **Őstörténetünk kérdései** - Rédei Károly. Magyar őstörténeti könyvtár 18. A József Attila Tudományegyetem Középkori Egyetemes Történeti Tanszékének kiadványai. A sorozatot szerkeszti Zimonyi István. Balassi Kiadó. Budapest.
A nyelvészeti dilettantizmus kritikája. Második, bővített kiadás.
ISSN 1215-4024. ISBN 963 506 515 9. C Rédei Károly, 2003.

Nyelv **A világ nyelvei**. Főszerkesztő: Fodor István.
Akadémiai Kiadó, Budapest, 1999. ISBN 963 05 7597 3.

NYEST 1 Németh Niki: „Amikor a Finlandia már nem elég. Tényleg hasonlít? Finn nyelvtan kezdőknek...” <https://m.nyest.hu/hirek/tenyleg-hasonlit-finn-nyelvtan-kezdoknek>. 2010.03.18.

NYEST 2 Fejes László: Melyik a legarchaikusabb finnugor nyelv?
<https://m.nyest.hu/hirek/melyik-a-legarchaikusabb-finnugor-nyelv>. 2010.10.05.

Vék **Magyar őstörténet** - Vékony Gábor. Magyar honfoglalás. Második kiadás. c /copyright/ Vékony Gábor, 2002; jogörököse, 2005.
Nap Kiadó Kft., 2002, 2005. ISBN 963 9402 16 8.

Wiik **Az európai népek eredete** – Kalevi Wiik.
Nap Kiadó, Budapest, 2008. ISBN 978-963-9658-50-9